

วิเคราะห์ความเชื่อความศรัทธาและพิธีกรรมของประชาชนที่มีต่อเจ้าพ่อพระกาพจังหวัดลพบุรี

An Analysis of People's Beliefs, Faith and Rituals on Phrakarn God in Lopburi Province

เทวากร คำสัตย์*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษารูปแบบของความเชื่อและความสำคัญของพิธีกรรมในการบูชาเจ้าพ่อพระกาพ จังหวัดลพบุรี (2) เพื่อศึกษาอิทธิพลของความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาเจ้าพ่อพระกาพ จังหวัดลพบุรี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยครั้งนี้ด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์และผู้วิจัยใช้ข้อมูลภาคสนามเป็นข้อมูลหลักโดยการสัมภาษณ์ประชาชนชาวจังหวัดลพบุรี และประชาชนจังหวัดอื่น ๆ ที่มาสักการะองค์เจ้าพ่อพระกาพในศาลพระกาพ จังหวัดลพบุรี

ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนจังหวัดลพบุรีและจังหวัดอื่น ๆ มีความเชื่อต่อเจ้าพ่อพระกาพ จังหวัดลพบุรี ตามความเชื่อส่วนบุคคลพบความเชื่อ 9 ลักษณะคือ (1) เชื่อว่าเจ้าพ่อพระกาพเป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน (2) เชื่อว่าเจ้าพ่อพระกาพเป็นที่พึ่งด้าน โชคลาภ (3) เชื่อด้านการขอบุตรจากเจ้าพ่อพระกาพ (4) เชื่อว่าเจ้าพ่อพระกาพเป็นผู้อุปถัมภ์ข้าราชการทหารและห้ามขอเรื่องไม่ให้ถูกการเกณฑ์ทหาร (5) เชื่อว่าเจ้าพ่อพระกาพทำให้มีอาชีพการงาน (6) เชื่อในเจ้าพ่อพระกาพด้านเครื่องรางของขลัง (7) เชื่อในการแสดงความเคารพ (การไหว้) เมื่อผ่านศาลพระกาพ (8) เชื่อเกี่ยวกับเรื่องเล่าของเจ้าพ่อพระกาพที่ประชาชนเล่าต่อกันมาและ (9) เชื่อในการไหว้เจ้าพ่อพระกาพก่อนบวช ส่วนอิทธิพลความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อพระกาพ จังหวัดลพบุรีที่มีต่อส่วนรวมที่ปรากฏ 5 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านความสามัคคี (2) ด้านศีลธรรม (3) ด้านวัฒนธรรม (4) ด้านศาสนา และ (5) ด้านการท่องเที่ยว

คำสำคัญ: ความเชื่อ, ความศรัทธา, พิธีกรรม, เจ้าพ่อพระกาพ, จังหวัดลพบุรี

Abstract

In this thesis, the researcher investigates (1) the forms of beliefs and the importance of rites involving the paying of respect to Chao Pho PhraKan in the Mueang district, Lop Buri province. The researcher studies (2) the influences of beliefs and rites in paying respect to Chao Pho PhraKan using qualitative research methods.

In presenting research findings, the researcher adopted a descriptive method. Major data came from field research with the researcher conducting interviews with residents in Lop Buri and people from

* นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

other provinces who came to pay respect to Chao Pho PhraKan at the PhraKan Shrine in Lop Buri province.

Findings are as follows:

Citizens in Lop Buri and other provinces exhibited personal belief in Chao Pho PhraKan in terms of nine characteristics. These characteristics were (1) the belief that Chao Pho PhraKan provides a psychological refuge for citizens; (2) the belief that Chao Pho PhraKan can be depended on to bring good luck and fortune; (3) the belief that one can ask Chao Pho PhraKan for a child; (4) the belief that Chao Pho PhraKan is a patron of soldiers and it is forbidden to request not being drafted; (5) the belief in Chao Pho PhraKan results in finding work; (6) the belief in Chao Pho PhraKan vis-à-vis charms and amulets; (7) the belief in paying respect (*wai*) when passing the PhraKan Shrine; (8) the belief in stories concerning Chao Pho PhraKan which citizens relate from generation to generation; and (9) the belief in paying respect to Chao Pho PhraKan before being ordained as a monk.

In regard to the influences of belief in Chao Pho PhraKan as a whole there are five aspects: (1) harmony; (2) morality; (3) culture; (4) religion; and (5) tourism.

Keywords: Beliefs, Faith, Rituals, Phrakarn God, Lopburi Province

บทนำ

มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่อาจเรียกได้ว่าครอบครองโลกใบนี้ไว้ได้ทั้งหมด แต่กระนั้นในจิตใจก็ยังมี ความหวาดวิตกหวั่นกลัวแอบแฝงอยู่เพราะมนุษย์สามารถควบคุมสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ได้ เช่น สัตว์เกือบทุกชนิด แต่ก็ไม่สามารถควบคุมเหตุการณ์ทางธรรมชาติได้ ในสมัยโบราณมนุษย์ไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทาง ธรรมชาติ เช่น ฝนตก ไฟแลบ พายุร้อน ไฟผ่า สุริยุปราคา จันทรุปราคา หรือเหตุการณ์ที่เกิดตามธรรมชาติ เช่น แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด น้ำท่วม ภัยแล้ง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้มนุษย์เกิดความหวาดกลัวเพราะไม่ สามารถหยั่งรู้ถึงเหตุการณ์ที่จะเกิดได้ล่วงหน้า ทำให้เข้าใจว่าต้องมีผู้ทรงอำนาจที่เราไม่สามารถเข้าถึงหรือ มองเห็นได้เป็นผู้ควบคุมให้เกิดขึ้น ประกอบกับมนุษย์ในยุคแรกเริ่มนั้นต้องอาศัยธรรมชาติในการดำเนิน ชีวิตอยู่ตลอดเวลา จึงเข้าใจว่าการเกิดความผิดปกติในธรรมชาติเกิดจากผู้ทรงอำนาจลงโทษมนุษย์ที่ทำผิดใน สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ตนเองไม่รู้ ทั้งยังคิดว่าสิ่งเหนือธรรมชาติจะต้องมีความต้องการเช่นเดียวกับตนจึงมอบสิ่ง ต่าง ๆ เพื่อเป็นการบูชาหรือเช่นสรวง เช่น นำอาหารไปมอบให้หรือร้องรำทำเพลงให้สิ่งเหนือธรรมชาติเกิด ความเพลิดเพลินประหนึ่งว่าเป็นการขอมาต่อความผิดที่พวกตนไม่รู้พร้อมทั้งเป็นการประจบเอาใจ ด้วย เหตุนี้จึงเกิดการบูชาธรรมชาติ ภูเขา แม่น้ำ ลำธาร ผืนดิน ชาติทั้ง 4 มี ดิน น้ำ ลม ไฟเพื่อให้เกิดความสันติสุข ความอุดมสมบูรณ์ในผลผลิต รู้สึกมีความปลอดภัย ไม่ทำให้มนุษย์ต้องหวาดกลัวและอดอยาก

ความเชื่อเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติ

การนับถือธรรมชาติหรือธรรมชาตินิยม (naturalism) หมายถึง เมื่อมนุษย์เกิดขึ้นมาก็มีการรับรู้ในลักษณะต่าง ๆ ของธรรมชาติ เช่น ความมืด ความสว่าง ความร้อน ความหนาว ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว ฟากฟ้า แม่น้ำ ภูเขา ต้นไม้ ฯลฯ มนุษย์ได้เห็น ได้สัมผัสได้รับความรู้สึกจากสิ่งเหล่านี้ด้วยความเป็นสุขบ้างเป็นทุกข์บ้าง ทำให้มนุษย์คิดว่าธรรมชาติมีอำนาจสามารถบันดาลความสุขความทุกข์ให้แก่ตนได้ และเชื่อถือว่าธรรมชาตินั้น ๆ มีอำนาจอยู่เหนือความสามารถของตน จึงเกิดความรู้สึกเกรงกลัว และกราบไหว้บูชา นับถือสืบต่อกันมา การนับถือผีบางเทวดาหรือวิญญาณนิยม (animism) หมายถึง มนุษย์มีความสงสัยต่อไปว่า การที่ความมืด ความสว่าง ความร้อน ความหนาว ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว ฟากฟ้า แม่น้ำ ภูเขา ต้นไม้ ฯลฯ สามารถบันดาลให้เกิดภาวะผันแปรในธรรมชาติหรือบันดาลให้เกิดความสุข ความทุกข์แก่ตนนั้น คือ มีอำนาจอะไรสักอย่างหนึ่งสิงสถิตอยู่ สิ่งนั้นเรียกว่าวิญญาณ (spirit หรือ soul) ซึ่งอาจเป็นผีบางหรือเป็นเทวดองค์ใดองค์หนึ่ง ความสงสัยจึงกลายเป็นความเชื่อในอำนาจผีบางเทวดา คือ เชื่อว่าทุกอย่างในโลกล้วนมีวิญญาณที่สามารถบันดาลความสุขความทุกข์ให้แก่มนุษย์ได้ แต่ไม่สามารถจะเห็นได้ด้วยตา จึงเริ่มสร้างภาพด้วยความนึกคิดของตนเอง ภาพที่ตนนึกคิดสร้างขึ้นมานับถือเรียกว่าผีบางเทวดาหรือพระเจ้า (นงเยาว์ ชาญณรงค์, 2531, หน้า 13-14)

ต่อมามีการพัฒนารูปแบบของการบูชาโดยมีการสวดมนต์อ่อนน้อมพร้อมทั้งตั้งชื่อเรียกธรรมชาติเหล่านั้นว่าเทพเจ้า เช่น เทพเจ้าแห่งฝน เรียกพระพิรุณ เทพเจ้าแห่งแสงสว่าง เรียก สุริยเทพ หรือพระอาทิตย์ เทพเจ้าแห่งไฟ เรียก พระเพลิง เทพเจ้าแห่งดิน เรียก พระแม่ธรณี เทพเจ้าแห่งต้นข้าว เรียก พระแม่โพสพ เมื่อมีการตั้งชื่อและมีการแบ่งหน้าที่ มนุษย์จึงได้ไตร่ตรองเห็นว่าควรจะมีผู้ยิ่งใหญ่หรือพระผู้เป็นเจ้าที่เหนือกว่าเทพทั้งหลาย ดังนั้น ความเชื่อจึงกลายเป็นข้อปฏิบัติและยึดถือสืบต่อกันมาเป็นลัทธิและศาสนา มีการผูกเรื่องราวและตำนานของพระเจ้าและเทพเจ้าองค์อื่น ๆ ขึ้นมา ดังเช่นในประเทศอินเดีย (กิตติ วัฒนะมหาตม์, 2546, หน้า 9)

ชาวอินเดียแต่เดิมคือ ชาวทราวีกะหรือชาวคราเวียคน ซึ่งต่อมาถูกชนชาติอริยกะหรืออารยันเข้ามา รุกราน ชนชาติอารยันนี้เป็นผู้สร้างเรื่องราวของเทพเจ้าขึ้นมาเพราะเป็นชนชาติที่มีความเจริญรุ่งเรืองและมีขนบธรรมเนียมประเพณีรวมถึงลัทธิมากมายในการบูชาเทพเจ้า เมื่อชาวอารยันมีการแบ่งแยกและโยกย้ายแยกกันไปตามดินแดนต่าง ๆ ก็มีการเผยแพร่ลัทธิการนับถือเทพเจ้าไปในท้องถิ่นต่าง ๆ ของชมพูทวีป ลักษณะความเชื่อในเรื่องเทพเจ้าจำนวนมากมานับไม่ถ้วนของชาวอารยัน ทำให้เกิดลัทธิพราหมณ์-ฮินดูขึ้น มีการจัดหมวดหมู่ของเทพเจ้าให้เป็นระเบียบและมีผู้ที่ยิ่งใหญ่หรือพระเป็นเจ้าที่อยู่เหนือกว่าเทพเจ้าทั้งหลาย เป็นผู้สร้างหรือให้กำเนิดเทพเจ้าองค์อื่น ๆ จึงเกิดมีพระผู้สร้างคือพระพรหม พระผู้สวงนหรือคัมภีร์ครองโลกคือพระนารายณ์ และพระผู้ทำลายหรือล้างโลกเมื่อถึงกาลอวสานคือพระอิศวร (ทิชาธร นาคชน, ม.ป.ป., หน้า 12-14)

ในสังคมไทยมีความเชื่อเรื่องเทพเจ้ามาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยเฉพาะตำนานความเชื่อทางศาสนา พราหมณ์-ฮินดูจากอินเดีย ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อชาติต่าง ๆ ในอินโดจีนและผ่านเข้ามาทั้งทางภาคใต้ของไทยโดยการเดินเรือ และทางอาณาจักรขอมอีกตั้งแต่เริ่มสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยขึ้นในสมัยพุทธศตวรรษที่ 18 ดังมีปรากฏในศิลาจารึกสมัยพ่อขุนรามคำแหงและวรรณกรรมที่เก่าแก่ของไทยคือ ไตรภูมิพระร่วง และในสมัยรัตนโกสินทร์ก็ยังคงมีความเชื่อแฝงอยู่ในวรรณกรรม คือ เรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ได้ผสมผสานกับความเชื่อทั้งทางพุทธศาสนาและไสยศาสตร์ดั้งเดิมของชาวบ้านที่นับถือเทพหรือเทวดาที่เรียกกันว่าผีมาก่อน (สุรศักดิ์ ทอง, 2553, หน้า 11-12)

ความเชื่อในสังคมไทยมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการกำหนดรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยเป็นลักษณะความเชื่อที่ประกอบด้วยความเชื่อในเรื่องผีสงฆ์ เทวดา ผีบรรพบุรุษ และอำนาจเหนือธรรมชาติ อันเป็นความเชื่อในยุคต้นของสังคมบรรพกาล ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงมาสู่ความเชื่อในรูปแบบของศาสนาที่เผยแพร่เข้ามา ถึงแม้ว่าสังคมไทยจะให้การยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา ก็ตามแต่ความเชื่อดั้งเดิมยังมีอยู่ จึงทำให้สังคมไทยมีรากฐานความเชื่อหลายชั้น คือความเชื่อผีสงฆ์ที่อยู่ในส่วนลึก ความเชื่อแนวพุทธศาสนาอยู่เพียงผิวพื้นและมีศาสนาพราหมณ์หรือศาสนาฮินดูเข้ามาแทรกซ้อนบ้าง (อนุমানราชชน, พระยา, 2515, หน้า 5-7)

ชาวไทยส่วนใหญ่ นับถือพระพุทธศาสนา แต่ก็มีความเชื่อดั้งเดิมในเรื่องผีสงฆ์ เทวดาบรรพบุรุษ ไสยศาสตร์และสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งผสมผสานกันอยู่ในชีวิตประจำวัน จนกลายเป็นแนวทางปฏิบัติสั่งสมกันมาจากบรรพบุรุษผู้คนรุ่นหลัง ความเชื่อต่อสิ่งเหนือธรรมชาติยังมีบทบาทสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตของทุกคน ดังจะเห็นได้จากการประกอบพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับความเชื่อและแพร่หลายในท้องถิ่นเช่น มีการประกอบพิธีกรรม การสักการบูชาและบวงสรวงเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับสิ่งเหนือธรรมชาติที่ถือกันว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีอำนาจ ทำให้คนมีความเชื่อว่าสิ่งเหล่านั้นมีพลังในการควบคุมธรรมชาติและวิธีการดำรงชีวิตของมนุษย์

ความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับผีสงฆ์เทวดามีตัวอย่างเช่นการไหว้หลักเมือง โดยเชื่อว่าบ้านเมืองมีเทพดาปกป้องดูแลรักษาให้ร่มเย็นเป็นสุข หรือการเคารพบูชาพระสยามเทวาธิราชซึ่งเชื่อกันว่าเป็นเทพที่คุ้มครองรักษาประเทศไทยให้รอดพ้นอันตราย เมื่อมีเหตุการณ์ไม่สงบหรือจะเกิดอันตรายต่อบ้านเมือง จึงมีการบวงสรวงตามพระราชพิธีที่สืบต่อมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงรัชกาลปัจจุบัน นอกจากนี้คนไทยยังทำพิธีบนบานศาลกล่าวรูปเคารพต่าง ๆ ต้นไม้ สิ่งที่เกิดธรรมชาติ เพราะเชื่อว่ามีเทวดาภูตผีที่มีอำนาจคลบนดาลสิงสถิตอยู่ (ธิดา โมสิกรัตน์, 2546, หน้า 10-11)

เทพเจ้าในความเชื่อของคนไทยที่ได้รับอิทธิพลความเชื่อจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดูนั้น ยังคงมีปรากฏอยู่ควบคู่ไปกับพระพุทธศาสนา ดังเช่น ความเชื่อในพระกาฬแต่ละสถานที่จะมีความเชื่อที่แตกต่างกันออกไป คำว่า พระกาฬ สามารถนำไปเป็นชื่อของเทวดาหรือเทพเจ้า ที่มีความน่ากลัว น่าเกรงขาม อาจมี

กายสีดำหรือมีความแกร่งและมีความศักดิ์สิทธิ์ จึงมีการนำไปตั้งเป็นชื่อศาลเทพารักษ์ว่า ศาลพระกาฬ ก็มีแต่ภายในศาลอาจเป็นเทพองค์อื่น ๆ ที่เป็นเทพประจำท้องถิ่นนั้น ๆ

พระกาฬเป็นเทพเจ้าองค์หนึ่ง ตามคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูนั้น พระกาฬ หมายถึงพระนามหนึ่งของพระยม พญามัจจุราช เป็นเทพแห่งความตาย หรือผู้พิพากษาดวงวิญญาณของคนตาย มีตำแหน่งเป็นท้าวอัยภูบาล รักษาโลกทางด้านทิศใต้ มีรูปร่างลักษณะเป็นเทพ ทรงภูษาสีแดง ผิวกายสีเขียว หรือบางครั้งผิวกายเป็นสีแดง มี 4 กร ถืออาวุธครบทุกพระกร ประทับอยู่ ณ ยมปุระ หรือยมโลก (ธนาภิต, 2546, หน้า 223-225)

ตามความเชื่อของคนไทยที่ปรากฏในเอกสารการสร้างเสาศาลหลักเมืองกรุงเทพมหานครนั้น มีการกล่าวถึงพระกาฬว่าเป็นหนึ่งในเทพารักษ์ทั้ง 5 พระองค์ พระกาฬ (ชัยศรี) เป็นเทพารักษ์หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ เดิมรมสีดำ แต่ปัจจุบันปิดทองทั้งหมด ประทับอยู่บนหลังนกแสก ส่วนนกแสกจับอยู่บนแท่นทองสีเหลี่ยมสูงประมาณ 93 เซนติเมตร พระกาฬองค์ที่ประทับที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองกรุงเทพมหานครนี้เป็นบริวารของพระยม พระกาฬมีหน้าที่ป้องกันไม่ให้คนทำชั่ว ป้องกันความเจ็บไข้ มี 4 กร พระหัตถ์ซ้ายยกชูเสมอพระอังสา อีกมือหนึ่งถือเชือกบาศสำหรับคล้องตัวมนุษย์ผู้ถึงแก่ความตาย ตามคำสั่งของพระยม พระกาฬจะทำหน้าที่นี้ในเวลากลางคืน จึงมีคติที่เป็นความเชื่อของคนไทยที่ว่าถ้าได้ยินเสียงนกแสกร้องในเวลากลางคืนห้ามไม่ให้ตก เพราะเชื่อว่าขณะนั้นพระกาฬกำลังออกหล่ามนุษย์ผู้ทำบาป ซึ่งศาลเดิมของพระกาฬนี้อยู่ที่ข้างสวนเขตุ เมื่อศาลถูกรื้อถอนจึงนำมาประดิษฐานไว้ที่ศาลหลักเมืองกรุงเทพมหานคร เช่นเดียวกับพระเสื้อเมือง พระทรงเมือง (ฉันทิษฐ์ กระแสสินธุ์, 2513, หน้า 23)

เจ้าพ่อพระกาฬ และศาลพระกาฬที่ผู้วิจัยกล่าวถึงต่อไปนี้ ถือกันว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองจังหวัดลพบุรี เจ้าพ่อพระกาฬเป็นเทวรูปมีลักษณะไม่สมบูรณ์ คือ พระกรที่สมบูรณ์มีเพียงพระกรเดียวและเศียรเดิมได้ชำรุดสูญหายไปจึงมีการนำเศียรของพระพุทธรูปศิลาทรายสมัยอยุธยามาต่อแทนไว้จนถึงปัจจุบัน การที่พระกรของเทวรูปหายไปข้างหนึ่งมีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่า ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้นมีการสู้รบกัน ทหารสหรัฐอเมริกาได้ทิ้งลูกระเบิดที่เมืองลพบุรี ช่วงเวลานั้นชาวบ้านได้เห็นมือขนาดใหญ่โตมากลอยมาปิดลูกระเบิดลงแม่น้ำลพบุรีและมีคนมาพบขาแขนของเจ้าพ่อพระกาฬได้หักเหลือเพียงข้างขวาข้างเดียวจึงคิดว่ามีอภัยปริศนานั้นน่าจะเป็นเจ้าพ่อพระกาฬที่ได้ช่วยคุ้มครองชาวลพบุรีให้อยู่เย็นเป็นสุข ความศรัทธาและเคารพในเจ้าพ่อพระกาฬองค์นี้ทำให้บุคคลผู้ที่มากราบไหว้ได้ขอพรแล้วสมปรารถนา ความศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นที่เลื่องลือไปทั่ว ผู้ที่มาลพบุรีแล้วไม่ได้ไปไหว้เจ้าพ่อพระกาฬก็เสมือนว่ายังไม่ถึงลพบุรี ทำให้มองเห็นว่าศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและศาสนาพุทธเข้ามาอยู่ในสุวรรณภูมิเป็นเวลานานพันปี ศาสนิกชนต่างก็ไม่มี ความรังเกียจซึ่งกันและกันสามารถเข้ากันได้ นอกจากนั้น ยังมีความเชื่อของท้องถิ่น เช่น การที่ประชาชนให้ความเคารพบูชาเจ้าพ่อพระกาฬแล้วก็เกิดความปิติเป็นสิริมงคล นับว่าเจ้าพ่อพระกาฬเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คู่บ้านคู่เมืองมาช้านาน (พีรศักดิ์ ศิริพานิชกร, 2546, หน้า 1-3)

เจ้าพ่อพระกาฬประดิษฐานอยู่ภายในศาลพระกาฬของจังหวัดลพบุรีซึ่งเป็นนครโบราณที่มีผู้คนอยู่อาศัยมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ และเป็นศูนย์กลางความเจริญของทวารวดีขอมู่ทองกรุงศรีอยุธยาเรื่อยมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ ต่อมาได้เปลี่ยนจากเมืองละโว้เป็นลพบุรี หรือเมืองของพระลพ ตามพระนามพระโอรสของพระรามในเรื่องรามเกียรติ์ เพราะที่เป็นเมืองที่ผ่านอารยธรรมมาหลายร้อยหลายพันปี ทำให้เมืองลพบุรีมีโบราณสถาน โบราณวัตถุที่นับเป็นมรดกอันล้ำค่าและมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีอย่างมากมาย สิ่งหนึ่งที่นับเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองมาแต่โบราณได้รับความเคารพจากชาวไทยทั่วประเทศซึ่งเมื่อไปถึงจะต้องแวะกราบไหว้สักการะก็คือ ศาลเจ้าพ่อพระกาฬ กลางเมืองละโว้หรือลพบุรีจะปรากฏเทวสถานตั้งตระหง่านอยู่ทางทิศตะวันออกของทางรถไฟปัจจุบันเชื่อมกับพระปรางค์สามยอด เป็นสถาปัตยกรรมของขอมยุคปลายอายุราวพุทธศตวรรษที่ 16 ลักษณะเป็นองค์ปรางค์เดี่ยวขนาดใหญ่ มีมุขยื่นหน้าปรากฏซากบันไดขึ้น 4 ด้าน ประกอบด้วยจักรวาลที่มีเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลาง เมื่อก่อนชาวเมืองเรียกว่าศาลสูง (ประภัสร์สุดคุณ, พระครู, 2529, หน้า 35)

เทวสถานแห่งนี้ได้รับการปฏิสังขรณ์ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และบูรณะขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. 2494 โดยสร้างบนฐานเดิม บริเวณศาลพระกาฬในอดีตจะมีต้นกร่างขนาดใหญ่จำนวนมาก ทำให้ฝูงลิงเข้ามาอยู่อาศัยมากมาย จนกลายเป็นลูกศิษย์เจ้าพ่อพระกาฬเรื่อยมา ต่อมาบ้านเมืองเจริญขึ้นต้นไม้ใหญ่หายไปเหลือเพียงต้นกร่างเพียง 3 ต้น แต่เนื่องจากผู้คนพากันมาสักการะองค์เจ้าพ่อพระกาฬและนำผลไม้และอาหารมาให้เป็นประจำ ทำให้ฝูงลิงไม่ไปไหน ได้อาศัยอยู่กับชาวเมืองมาจนถึงทุกวันนี้ ศาลเจ้าพ่อพระกาฬเป็นที่พึงพอใจให้แก่ชาวจังหวัดลพบุรีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ผู้วิจัยได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อพระกาฬและศาลพระกาฬ ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่เมืองของจังหวัดลพบุรี ผู้วิจัยมีความเห็นว่ามีความน่าสนใจหลายด้านเกี่ยวกับความศรัทธาและความเชื่อตลอดจนการประกอบพิธีกรรม จึงได้ศึกษาความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมของประชาชนที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นวิถีชีวิตของชาวลพบุรีสืบมา ความเชื่อนี้ยังคงอยู่ในสังคมไทย ช่วยให้ผู้ที่ยึดถือมีความสบายใจ มีความรู้สึกมั่นคง และใช้ชีวิตอย่างมีความสุข

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย 5 ขั้นตอน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลเอกสารจากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง ห้องสมุดคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยรังสิต หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ห้องสมุดประชาชนจังหวัดลพบุรี และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์จังหวัดลพบุรี

1.1 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับเจ้าพ่อพระกาฬ

1.2 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อ

1.3 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรม

ข้อมูลที่ได้รับจากเอกสารนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานของการวิจัยครั้งนี้

2. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อพิธีกรรมและอิทธิพลความเชื่อของประชาชนที่มีต่อเจ้าพ่อพระกาฬ กลุ่มประชาชนตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นประชาชนทั่วไปที่มาสักการบูชาที่ศาลพระกาฬ ซึ่งอยู่ในเขตตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี เนื่องจากประชาชนที่มานั้นเป็นผู้ที่มีความเชื่อต่อเจ้าพ่อพระกาฬเป็นพื้น ดังจำแนกไว้ในขอบเขตการวิจัย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย (1) แบบสัมภาษณ์ (2) การบันทึกข้อมูลสนาม (3) กล้องถ่ายรูป (4) เครื่องบันทึกเสียง

4. วิธีรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจะใช้การสังเกต (observation) รูปแบบพิธีกรรม โดยเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความหมายหรือสัญลักษณ์ที่ใช้ในขณะประกอบพิธีกรรม ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลและสังเกตด้วยตนเอง คอยเฝ้าดูรูปแบบการประกอบพิธีกรรมส่วนบุคคลและส่วนรวมเพื่อให้พฤติกรรมที่แสดงออกมาเป็นธรรมชาติตรงตามสภาพความเป็นจริงให้มากที่สุดและใช้การเก็บข้อมูลแบบอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพ่อพระกาฬ เป็นต้น

5. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้จะแยกข้อมูลออกเป็น 5 ประเด็น คือ (1) ลักษณะของความเชื่อ (2) รูปแบบของพิธีกรรม (3) ความหมายสัญลักษณ์ในพิธีกรรม (4) ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าพ่อพระกาฬ (5) อิทธิพลความเชื่อโดยนำเอกสารที่ได้จากการค้นคว้าและข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาเรียบเรียง (6) วิเคราะห์ข้อมูลตามหลักคติชนวิทยาและนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

ประชาชนจังหวัดลพบุรีมีความเชื่อว่า เจ้าพ่อพระกาฬ และศาลพระกาฬเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คู่บ้านคู่เมือง เจ้าพ่อพระกาฬเป็นเทวรูป ทำจากศิลาทราย ศิลปะลพบุรีมีลักษณะไม่สมบูรณ์ พระกรที่สมบูรณ์มีเพียงพระกรเดียวและเศียรเดิมได้ชำรุดสูญหายไป จึงมีการนำเศียรของ พระพุทธรูปศิลาทราย สมัยอยุธยามาต่อแทนไว้ ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อพระกาฬที่ปรากฏคือ ประชาชนเชื่อว่าเจ้าพ่อพระกาฬมีพลังอำนาจ สามารถดูแลรักษาบ้านเมือง บันดาลโชคลาภ และความสำเร็จให้ผู้ที่มากราบไหว้แสดงความเคารพบูชา ชาวลพบุรีจึงให้ความเคารพเจ้าพ่อพระกาฬเป็นอย่างมาก และถือว่าท่านเป็นองค์เทพผู้พิทักษ์รักษาบ้านเมืองให้รอดปลอดภัยจากอันตราย นอกจากนี้ก็ยังเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นที่พักพิงทางจิตใจของ

ประชาชน ในยามที่หมดหนทาง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของคดีความ เรื่องหน้าที่การงาน เรื่องการศึกษาเล่าเรียน การขอบุตร การขอ โขคลอง แต่มีความเชื่อกันว่า สิ่งที่ห้ามขอคือเรื่องของการเกณฑ์ทหาร เนื่องจากชาวลพบุรีเชื่อกันว่า เจ้าพ่อพระกาพชอบทหาร เพราะทหารมีหน้าที่ปกป้องบ้านเมือง ฉะนั้นจะหลบเลี่ยงเสียไม่ได้ ซึ่งมีเรื่องเล่าต่อ ๆ กันมาว่า มีคนมาขอให้ช่วยเรื่องนี้แล้วส่วนใหญ่จะได้เป็นทหาร ทั้ง ๆ ที่ไม่ต้องการ

จากการวิจัย พบว่า คดีความเชื่อและพิธีกรรมที่ประชาชนจังหวัดลพบุรีปฏิบัติต่อเจ้าพ่อพระกาพ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1. ความเชื่อและพิธีกรรมส่วนบุคคล
2. ความเชื่อและพิธีกรรมส่วนรวม

ความเชื่อและพิธีกรรมส่วนบุคคล

1. การประกอบพิธีกรรมที่ศาลพระกาพนั้น หน่วยงานราชการและภาคเอกชนให้ความสำคัญในการกระทำพิธี หากจะจัดงานประจำจังหวัดลพบุรีต้องมีการบวงสรวงขออนุญาตเจ้าพ่อพระกาพเสียก่อน เป็นการย้ำให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง และด้วยประวัติอันยาวนานของศาลพระกาพและเจ้าพ่อพระกาพ ประชาชนจึงพากันเคารพนับถือ มากกราบไหว้สักการะ ขอพร บนบาน บอกกล่าวเจ้าพ่อพระกาพให้ช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ เมื่อได้รับผลสำเร็จตามความปรารถนาแล้วจึงมาแก้บน

2. พิธีกรรมส่วนบุคคลในการบนบานต่อเจ้าพ่อพระกาพนั้น มีทั้งการบนบานให้ตนเองหรือญาติพี่น้องประสบความสำเร็จ สมหวัง ปลอดภัย หรือหายจากโรคร้ายต่าง ๆ ด้วยการมาบนบานบอกกล่าวเจ้าพ่อพระกาพที่ศาลพระกาพ บอกกล่าวเวลาผ่านบริเวณศาลพระกาพ หรือหากไม่มีโอกาสได้มาบนบานเจ้าพ่อพระกาพ ก็สามารถจุดธูปบอกกล่าวกลางแจ้งที่ใดก็ได้ และเมื่อการบนบานเรื่องนั้น ๆ สำเร็จผลแล้วจะต้องมีการแก้บนต่อเจ้าพ่อพระกาพโดยเร็ว หากลืมหรือไม่มาแก้บนก็อาจจะฝันเห็นลิงมาหา หรือบางทีอาจทำให้เกิดมีอันเป็นไปเพราะเจ้าพ่อพระกาพจะลงโทษผู้ที่ไม่มีสัจจะ

3. พิธีกรรมส่วนบุคคลในการแก้บนเจ้าพ่อพระกาพ ซึ่งการแก้บนนี้ ไม่มีรูปแบบตายตัว ผู้มากราบไหว้หรือมาแก้บนจะต้องมาด้วยตนเอง แม้ว่าปัจจุบันนี้สังคมไทยจะมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสูง แต่ความเชื่อเหล่านี้ก็ยังคงมีอยู่ คนไทยส่วนใหญ่ได้คุ้นเคยกับการสักการบูชาและการบนบานศาลกล่าวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาช้านาน จนกลายเป็นพิธีกรรมที่ขาดเสียไม่ได้ เพราะคนส่วนใหญ่ในสังคมยังคงนับถือความเชื่อดั้งเดิม ผู้คนส่วนใหญ่เมื่อประสบปัญหาต่าง ๆ แล้วไม่สามารถหาวิธีการแก้ไขได้ด้วยตนเอง ก็มักจะหันไปพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โชคลาง และไสยศาสตร์ ดังเช่น ผู้ที่มาบนบานและแก้บนให้แก่เจ้าพ่อพระกาพ ณ ศาลพระกาพจังหวัดลพบุรี ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก

4. พิธีสงฆ์เจ้าพ่อพระกาพในเทศกาลสงกรานต์ ที่จะจัดขึ้นในวันที่ 12-17 เดือนเมษายนของทุกปี เพื่อให้ประชาชนได้สงฆ์เจ้าพ่อพระกาพและขอพรในวันขึ้นปีใหม่ไทย ประเพณีสงฆ์เจ้าพ่อพระกาพนี้ประชาชนต่างเชื่อว่าหากได้สงฆ์เจ้าพ่อพระกาพจะทำให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข

5. พิธีบวงสรวงเจ้าพ่อพระกาฬก่อนการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชหรือเรียกอีกชื่อว่า งานวันนารายณ์ ซึ่งจัดขึ้นทุกวันที่ 16 เดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี พิธีบวงสรวงเจ้าพ่อพระกาฬเป็นการบวงสรวงบอกกล่าวต่อเจ้าพ่อพระกาฬก่อนการจัดงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ นั้นประชาชนเชื่อว่าการจัดงานที่สำคัญจึงจะต้องบอกกล่าวต่อเจ้าพ่อพระกาฬเสียก่อน เพราะท่านจะได้ขจัดปัดเป่าสิ่งที่ไม่ดีออกไป และทำให้การจัดงานประสบความสำเร็จ หากไม่มีการบอกกล่าวเจ้าพ่อพระกาฬเสียก่อนเชื่อว่า จะทำให้เกิดอาเพศขึ้นมาได้

6. พิธีกรรมบอกกล่าวเจ้าพ่อพระกาฬก่อนการจัดงาน โต้ะเงินถึง จัดขึ้นในสัปดาห์ที่ 3 เดือนพฤศจิกายนของทุกปี โดยมีจุดมุ่งหมายของการจัดงานเพื่อต้องการแสดงความเคารพต่อเจ้าพ่อพระกาฬและเลี้ยงอาหารลิงให้อิ่ม การทำพิธีบอกกล่าวเจ้าพ่อพระกาฬ จะใช้เครื่องเซ่นที่มีอาหารคาว หวาน ผลไม้และเครื่องดื่ม ซึ่งการจัดงานดังกล่าวช่วยทำให้จังหวัดลพบุรีมีชื่อเสียงโด่งดังไปถึงต่างประเทศ จึงมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก ทำให้เศรษฐกิจการท่องเที่ยวของจังหวัดลพบุรีมีผลประกอบการที่ดีขึ้น

ประชาชนที่นับถือเจ้าพ่อพระกาฬส่วนใหญ่ที่มุ่งมาประกอบพิธีกรรมที่ศาลพระกาฬ ก็เพื่อต้องการขอความช่วยเหลือในสิ่งที่อยู่เหนือความสามารถของตนเอง จึงต้องมาขอให้เจ้าพ่อพระกาฬช่วยเหลือในหลาย ๆ ด้าน และยังพบว่ามีปัญหาทางสังคมที่ประชาชนยังเดือดร้อนอยู่เป็นจำนวนมาก ด้วยสาเหตุนี้ ความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อเจ้าพ่อพระกาฬจึงเป็นระบบความเชื่อหนึ่งในสังคมไทย ที่มีอิทธิพลต่อส่วนบุคคลและส่วนรวม

7. ความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อพระกาฬเป็นที่พึ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนพบว่า ประชาชนมีความเชื่อและความศรัทธาต่อเจ้าพ่อพระกาฬ หากจะกระทำสิ่งใดที่ต้องการความมั่นคงทางจิตใจ ก็จะมากกราบสักการะหรือระลึกถึงเพื่อความปลอดภัยแคล้วคลาดและความสบายใจ

8. ความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อพระกาฬเป็นที่พึ่งด้าน โชคลาภประชาชน เชื่อว่า เจ้าพ่อพระกาฬสามารถให้โชคลาภได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น หว่ยใต้ดิน สลากกินแบ่งรัฐบาล สลากกาชาดต่าง ๆ โดยการมาขอให้เจ้าพ่อมาเข้าฝันเพื่อไปตัวเลข

9. ความเชื่อด้านการขอบุตรจากเจ้าพ่อพระกาฬ ประชาชนมีความเชื่อว่า หากใครมีลูกยากให้มาขอลูกจากเจ้าพ่อพระกาฬ แต่เด็กที่ออกมาจะมีลักษณะหน้าตาคล้ายลิงบ้าง มีขนอ่อน ๆ สีทองเหมือนลิงบ้าง หรือมีลักษณะนิสัยซุกซน คือ พ่อแม่จะดูแลสอนได้แต่ห้ามคำและห้ามตี เพราะจะทำให้เด็กไม่สบายและเจ้าพ่อพระกาฬจะมาเอาคืนไป

10. ความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อพระกาฬเป็นผู้อุปถัมภ์ข้าราชการทหารและห้ามขอเรื่องไม่ให้ถูกเกณฑ์ทหาร ประชาชนเชื่อว่าเจ้าพ่อพระกาฬท่านเป็นผู้คุ้มครองดูแลข้าราชการและทหาร จึงไม่ให้ใครมาขอไม่ให้ถูกเกณฑ์ทหาร

11. ความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อพระกาฬทำให้เกิดอาชีพและสร้างเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดลพบุรี จากความเชื่อความศรัทธาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เจ้าพ่อพระกาฬและศาลพระกาฬ จึงเป็นที่เคารพนับถือของบุคคลทั่วไปทั้งในและนอกจังหวัดลพบุรี ศาลพระกาฬจึงเป็นแหล่งสร้างรายได้และสร้างอาชีพต่าง ๆ

12. ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลังของเจ้าพ่อพระกาฬที่ประชาชนนิยมเข้าไปบูชาเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ ดังนั้นจึงได้มีการจัดทำรูปเคารพเจ้าพ่อพระกาฬขนาดต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งก็ได้รับความนิยมจากประชาชนเข้ามากราบไหว้ที่อาคารบ้านเรือน ในรถยนต์ และพกพาติดตัว เพราะเชื่อว่า เจ้าพ่อพระกาฬจะได้คุ้มครองให้รอดพ้นจากภัยอันตราย ส่วนร้านค้าต่าง ๆ ก็จะเข้ามาบูชาไว้บนหิ้ง หน้าหน้าออกด้านหน้าร้านเพราะเชื่อว่า เจ้าพ่อพระกาฬจะทำให้ค้าขายดีมีเงินทองเข้ามาไม่ขาด

13. ความเชื่อเรื่องการแสดงความเคารพเมื่อผ่านศาลพระกาฬ ประชาชนมีความเชื่อว่า หากผ่านบริเวณศาลพระกาฬ จะต้องยกมือไหว้แสดงความเคารพเจ้าพ่อพระกาฬเสียก่อน หรือขับรถอยู่จะต้องบีบแตรแสดงความเคารพด้วยทุกครั้ง หากไม่แสดงความเคารพเชื่อเจ้าพ่อพระกาฬ จะลงโทษให้เกิดอุบัติเหตุได้

14. ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเล่ามุขปาฐะของเจ้าพ่อพระกาฬที่ประชาชนเล่าต่อกันมา เป็นเรื่องเกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์และความลึกลับของเจ้าพ่อพระกาฬ ซึ่งส่งผลให้ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อเจ้าพ่อพระกาฬว่ามีความศักดิ์สิทธิ์และน่าเกรงขามมากยิ่งขึ้น

15. ความเชื่อเรื่องการแห่มากราบไหว้เจ้าพ่อพระกาฬ คนจังหวัดลพบุรีส่วนใหญ่เมื่อจะอุปสมบทมักแห่มากราบสักการะเจ้าพ่อพระกาฬ เพื่อเป็นการบอกกล่าวต่อเจ้าพ่อพระกาฬให้รับรู้ถึงการบวช และให้เจ้าพ่อพระกาฬได้ร่วมอนุโมทนาบุญ และคุ้มครองให้การประกอบพิธีสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ไม่มีเหตุขัดข้องจนทำให้เกิดความเสียหายหรือเลือดตกยางออก เพราะชาวพุทธมีความเชื่อว่าหากมีเหตุการณ์เลือดตกยางออกในงานอุปสมบท จะทำให้ไม่เป็นสิริมงคลกับตัวนาคผู้กำลังจะก้าวสู่ร่มกาสาวพัตร์

ความเชื่อและพิธีกรรมส่วนรวม

1. อิทธิพลความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อพระกาฬที่มีต่อส่วนรวมในด้านความสามัคคี เป็นศูนย์รวมทางความคิด ความเชื่อ และความศรัทธาศาลพระกาฬสำหรับประชาชนชาวลพบุรีนั้น มีความสำคัญในฐานะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คู่บ้านคู่เมืองมาตั้งแต่อดีตนับพันปี และความสำคัญที่ปรากฏในเอกสารและหลักฐานยืนยันว่า ศาลพระกาฬมีความสำคัญต่อชาวลพบุรีมาทุกยุคสมัยจนถึงปัจจุบัน เป็นสถานที่รวมใจของประชาชนอย่างเหนียวแน่น การจัดงานที่สำคัญ เช่น การจัดงานกาชาดจังหวัดลพบุรี งานฤดูหนาว งานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ หรือการบอกกล่าวก่อนการจัดงานอุปสมบท งานแต่ง งานมงคลต่าง ๆ ประชาชนเมืองลพบุรีจะต้องมาขออนุญาตจากเจ้าพ่อพระกาฬเสียก่อน ทั้งหน่วยราชการ ทหาร ผู้ประกอบธุรกิจ ประชาชนจะต้องทำพิธีขออนุญาตเจ้าพ่อพระกาฬ เพื่อความราบรื่นของการจัดงานและทำให้เกิดความรู้สึกสามัคคี ความเชื่อและความศรัทธาที่หลอมรวมทำให้สังคมเกิดความเป็นปึกแผ่น

2. ด้านศีลธรรม เชื่อว่าช่วยทำให้บุคคลไม่กล้าประพฤติดิฉิดหรือฝ่าฝืนข้อห้าม ทางศีลธรรมและกฎหมาย เช่น การทำร้ายลึง ห้ามทำร้ายลึงเพราะประชาชนชาวจังหวัดลพบุรีเชื่อว่า ลึงคือบริวารของเจ้าพ่อพระกาฬ ดังนั้น จะมาทำร้ายรังแกลึงไม่ได้เป็นอันตรายเพราะเจ้าพ่อพระกาฬจะลงโทษ ซึ่งสอดคล้องกับคติความเชื่อทางศาสนาพุทธว่า การเมตตาและการทำทานกับสัตว์จะทำให้ได้กุศล ส่งผลให้ชีวิตมีแต่ความสุขตลอดชาตินี้และชาติต่อไป

3. ด้านประเพณีและวัฒนธรรม จากการศึกษาลักษณะความเชื่อความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อเจ้าพ่อพระกาฬ จังหวัดลพบุรีพบว่า ศาลพระกาฬเป็นสถานที่สำคัญ มีประวัติเกี่ยวกับความเชื่อพิธีกรรมมายาวนานจึงทำให้เกิดประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ปรากฏมากมาย อาทิเช่น วัฒนธรรมการสงน้ำเจ้าพ่อพระกาฬในวันสงกรานต์ วัฒนธรรมการแก้บนเจ้าพ่อพระกาฬด้วยมหรสพ วัฒนธรรมการแห่นาคมาลักการะเจ้าพ่อพระกาฬก่อนบวช

4. ด้านศาสนา เดิมศาลพระกาฬเป็นเทวสถานของพราหมณ์-ฮินดู เพื่อใช้สักการะพระนารายณ์ (พระวิษณุ) หรือเจ้าพ่อพระกาฬ ดังนั้น ศาลพระกาฬจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านอิทธิพลความเชื่อทางศาสนาที่มีความเปลี่ยนแปลงตามลักษณะของผู้ปกครองอาณาจักรละโว้ หรือเมืองลพบุรี ปัจจุบันลักษณะความเชื่อของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูได้ถูกผนวกรวมเข้ากับคติความเชื่อทางศาสนาพุทธ และลัทธิความเชื่อดั้งเดิมนั้นคือการบูชาผี วิญญาณบรรพบุรุษ

5. ด้านการท่องเที่ยว ศาลพระกาฬ จัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของเมืองลพบุรี เพราะด้วยชื่อเสียงที่ว่า เมืองลพบุรีเป็นเมืองลิง ซึ่งเป็นบริวารของเจ้าพ่อพระกาฬอาศัยอยู่กับคนได้อย่างปกติ และยังเป็นโบราณสถานที่สำคัญของจังหวัดลพบุรีอีกด้วย จึงทำให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศมาท่องเที่ยวกันมากมาย

จากที่กล่าวมาจะพบว่า ความเชื่อความศรัทธาและพิธีกรรมของประชาชนที่มีต่อเจ้าพ่อพระกาฬ จังหวัดลพบุรี มีความอิทธิพลต่อระบบความเชื่อของคนในสังคมไทย โดยเฉพาะประชาชนจังหวัดลพบุรี ที่มีความเชื่อและความศรัทธาต่อเจ้าพ่อพระกาฬ ทำให้เกิดพิธีกรรมความเชื่อที่มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากศาลเจ้าหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ อีกทั้งลักษณะความเชื่อยังส่งผลให้เกิดความรักใคร่ความสามัคคีปรองดองกันในหมู่คณะ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน ทำให้เกิดความเข้มแข็ง และกำลังใจที่ดีส่งผลทำให้การดำเนินชีวิตมีความหวังเพราะแรงศรัทธา ในอีกด้านหนึ่งเจ้าพ่อพระกาฬเป็นเทพเจ้าที่มีอิทธิฤทธิ์สามารถลงโทษมนุษย์ที่ไม่มีสัจจะ เบียดเบียนชีวิตผู้อื่น ตลอดจนผู้ที่ไม่แสดงความเคารพ หรือลบหลู่ จึงทำให้ประชาชนมีความเกรงกลัวต่อเจ้าพ่อพระกาฬ ดังนั้น ในวิถีชีวิตของประชาชนจังหวัดลพบุรีจึงมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพ่อพระกาฬอยู่เสมอ และสามารถตอบสนองความต้องการของบุคคลได้ทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม ประชาชนจังหวัดลพบุรี มีความเคารพนับถือเจ้าพ่อพระกาฬอย่างยาวนาน ทำให้สังคมเมืองลพบุรีเกิดความสงบสุข เป็นการรักษาพิธีกรรมความเชื่อที่มาพร้อมกับประเพณีและศิลปวัฒนธรรม

ต่าง ๆ ให้คงอยู่สืบไป ดังนั้น ความเชื่อความศรัทธาที่ประชาชนปฏิบัติต่อเจ้าพ่อพระกาฬสิ่งศักดิ์สิทธิ์
หมู่บ้านคูเมืองของจังหวัดลพบุรีจะยังคงมีอยู่สืบต่อไปนานเท่านาน

อภิปรายผล

สังคมไทยมีความเชื่อเรื่องการบวงสรวงบูชาในลัทธิศาสนาต่าง ๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง
มนุษย์และเทพเจ้า ที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีความกลัวและขาดที่พึ่งมาตั้งแต่ยุคโบราณกาล ดังนั้น ศาสนา
เทพ เทวดา รวมถึงดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ จึงได้รับการนำมาใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจบำรุงขวัญ
และกำลังใจ โดยมีความเชื่อว่า จะมีการให้คุณเมื่อเคารพบูชาและเป็นโทษหากลบหลู่ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะ
คุ้มครองดูแลเมื่อจิตระลึกลึกถึง จึงมีคำกล่าวที่ว่า “ไม่เชื่ออย่าลบหลู่” โดยสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจที่สูงสุดของชาวพุทธ
ได้แก่ พระรัตนตรัย คือ พระพุทธพระธรรม พระสงฆ์ สิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูคือ เทพ
เจ้า พระคุณของบิดามารดา และครู อาจารย์ ดังนั้น ก่อนจะกระทำการใดให้กราบระลึกถึงเป็นที่พึ่งทางจิตใจมี
ความศรัทธาและเชื่อมั่นในความดีว่า เราควรทำอะไรในชีวิตนี้ เมื่อเราเข้าใจในชีวิต มีสติ มีปัญญาในการรู้
ผิดชอบชั่วดี ซึ่งการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน มีความซับซ้อนและยุ่งยากขึ้นตามพัฒนาการของเทคโนโลยีและ
ความเจริญของบ้านเมือง ในเวลานี้ทั้งกระแสทุนและกระแสบริโภคนิยมได้ทะลักเข้ามาในสังคมไทย หาก
ปรับตัวไม่ทัน จะทำให้มีปัญหามีความเดือดร้อนเกิดขึ้น ทำให้การดำเนินชีวิตติดขัดต้องหวังพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์
ให้มาช่วยเหลือ เช่นเดียวกับประชาชนจังหวัดลพบุรีและจังหวัดอื่น ๆ ที่ต้องการความช่วยเหลือจากเจ้าพ่อ
พระกาฬ ก็จะมาสักการะ ขอพร บอกกล่าวและบนบานเพื่อให้ตนเองสมหวังในสิ่งที่ตนปรารถนา เพราะต่าง
เชื่อว่า เจ้าพ่อพระกาฬสามารถช่วยเหลือผู้ที่ขาดที่พึ่งและขาดกำลังใจ

ข้อเสนอแนะ

ควรศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่ปรากฏในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งอื่น ๆ และนำมาเปรียบเทียบเพื่อ
สะท้อนให้เห็นอิทธิพลความเชื่อในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

- กิตติ วัฒนะมหาตม์. (2546). *ตรีเทพปกรณัม*. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.
- ฉันทิพย์ กระแสสินธุ์. (2513). *พระหลักเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์องค์การทหารผ่านศึก.
- ทิชาธร นาคชน. (ม.ป.ป.). *สรวงสวรรค์แห่งเทพเจ้า*. กรุงเทพฯ: เวิร์คออฟเซ็ท.
- ชนากิต. (2546). *ตำนานเทพเจ้าและอสูร*. กรุงเทพฯ: ปิรามิด.
- ธิดา โมสิกรัตน์. (2546). พิธีกรรมกับสังคม. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา* (หน่วยที่ 1). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- นงเยาว์ ชาญณรงค์. (2531). *ศาสนากับสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ประภัสร์สุดคุณ, พระครู. (2529). *ตำนานเมืองลพบุรี*. ม.ป.ท.
- พิรศักดิ์ ศิริพานิชกร. (2546). *เจ้าพ่อพระกาฬ*. ลพบุรี: ม.ป.ท.
- สุรศักดิ์ ทอง. (2553). *เทพปกรณัมไทย*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- อนุমানราชชน, พระยา. (2515). *การศึกษาเรื่องประเพณีไทย*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.